

Krystyna Hanusik, Urszula Łangowska-Szczeńiak

Determinanty poziomu i zróżnicowania dobrobytu gospodarstw domowych w Polsce w latach 2004 - 2012

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 35/2, 311-327

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Krystyna Hanusik*, **Urszula Łangowska-Szczęśniak****
Uniwersytet Opolski

DETERMINANTY POZIOMU I ZRÓŻNICOWANIA DOBROBYTU GOSPODARSTW DOMOWYCH W POLSCE W LATACH 2004–2012

STRESZCZENIE

Przedmiotem badań przedstawionych w niniejszym artykule był dobrobyt gospodarstw domowych rozumiany w wąskim znaczeniu, czyli dobrobyt materialny. W szczególności analizie poddano zmiany poziomu i zróżnicowania dobrobytu gospodarstw domowych w Polsce w latach 2004–2012. Zbadano związek między dochodami, wydatkami konsumpcyjnymi i wyposażeniem gospodarstw domowych oraz poziom i zróżnicowanie mierników dobrobytu grup gospodarstw domowych wyróżnionych według kryterium głównego źródła dochodów.

Zastosowano w badaniach modelowanie ekonometryczne i analizę statystyczną. W pracy wykorzystano przede wszystkim informacje źródłowe z prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny badań panelowych budżetów gospodarstw domowych, jak również dane zawarte w rocznikach statystycznych GUS.

Słowa kluczowe: gospodarstwa domowe, dobrobyt, dochody i wydatki konsumpcyjne, wyposażenie gospodarstw domowych

* Adres e-mail: khanusik@uni.opole.pl

** Adres e-mail: uls@uni.opole.pl

Wprowadzenie

W wyniku transformacji ustrojowej po 1989, a także po 2004 roku, po wejściu do Unii Europejskiej, w naszym kraju nastąpiły istotne zmiany polityczne, społeczne i gospodarcze oddziałujące na dobrobyt gospodarstw domowych.

Powiększanie dobrobytu indywidualnych jednostek, poprawa rozkładu dobrobytu w społeczeństwie są traktowane jako najważniejszy cel polityki ekonomicznej i społecznej państwa, który powinien być realizowany w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego. Dobrobyt jest kategorią bardzo złożoną, którą trudno zdefiniować i jeszcze trudniej zmierzyć. Z tego względu, jako odzwierciedlenie dobrobytu przyjmuje się kategorię pełnego dochodu. Pełny dochód jednostki konsumującej tworzy strumień usług pochodzących od całego jej indywidualnego majątku, który składa się z dochodu pieniężnego płacowego i pozapłacowego oraz dochodu niepieniężnego, obejmującego zadowolenie z pracy, strumień usług od majątku rzeczowego, wartość produkcji własnej i zadowolenie z korzystania z czasu wolnego¹. Przedmiotem badań przedstawionych w niniejszym artykule był dobrobyt gospodarstw domowych rozumiany w wąskim znaczeniu, czyli dobrobyt materialny.

Interesujące wydało się ustalenie zmian poziomu i zróżnicowania dobrobytu gospodarstw domowych w latach 2004–2012, czyli w okresie funkcjonowania gospodarki rynkowej Polski w ramach Unii Europejskiej. Jako podstawę przeprowadzonych badań i analiz przyjęto następujące tezy:

- bieżące dochody gospodarstw domowych są podstawową determinantą ich dobrobytu poprzez wpływ w długim okresie na całkowite możliwości konsumpcyjne, można zatem stosować tę zmienną jako jeden z ważniejszych mierników dobrobytu;
- o dobrobycie gospodarstw domowych w dużej mierze świadczą poziom i struktura wydatków konsumpcyjnych oraz zasoby dóbr trwałego użytku;
- charakterystyki gospodarstwa domowego, a w szczególności źródła ich dochodów, różnicują dobrobyt tych jednostek konsumpcyjnych, zwłaszcza takie jego mierzalne przejawy, jak dochody, wydatki konsumpcyjne i zasoby dóbr trwałego użytku.

¹ Zob. N. Barr, *Ekonomika polityki społecznej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań, 1993, s. 147–148.

Zastosowano w badaniach modelowanie ekonometryczne i analizę statystyczną. W pracy wykorzystano przede wszystkim informacje źródłowe z prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny badań panelowych budżetów gospodarstw domowych w 2004 i 2012 roku.

1. Kształtowanie się poziomu i różnicowania dochodów oraz konsumpcji gospodarstw domowych w Polsce w latach 2004–2012

Dochody bieżące gospodarstw domowych, jak już wspomniano, stanowią jedną z najistotniejszych determinant ich dobrobytu, od poziomu dochodów zależą bowiem możliwości kształtowania bieżących wydatków konsumpcyjnych oraz oszczędności wpływających na konsumpcję w długim okresie. Dane o zmianach poziomu i różnicowania dochodów gospodarstw domowych w Polsce w badanym okresie zawarto w tabeli 1.

W latach 2004–2012 zaobserwowano w Polsce wzrost realnych dochodów, jednak temu pozytywnemu procesowi towarzyszyło istnienie, a nawet pogłębianie się różnic między dochodami gospodarstw domowych klasyfikowanych ze względu na typ społeczno-ekonomiczny.

Tabela 1. Zmiany i różnicowanie realnych dochodów i wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych w Polsce w latach 2004–2012 (ceny z 2012 roku)

Typy gospodarstw domowych	Średnie miesięczne dochody GD w zł		Indeks wzrostu dochodów	Średnie miesięczne wydatki GD w zł		Indeks wzrostu wydatków	Średnia skłoność GD do konsumpcji	
	2004	2012	2012/2004	2004	2012	2012/2004	2004	2012
Pracowników	3275,40	4205,91	1,28	2996,13	3405,24	1,14	0,91	0,81
Rolników	2908,62	4602,60	1,58	2692,95	3343,08	1,24	0,93	0,73
Osób pracujących na własny rachunek	4129,13	5023,61	1,22	3772,55	4183,83	1,11	0,91	0,83
Emerytów	2357,95	2686,95	1,14	2255,32	2280,66	1,01	0,96	0,85
Rencistów	1768,02	1868,37	1,06	1778,63	1753,90	0,99	1,01	0,94
Osób bez zarobkowych źródeł utrzymania	1587,17	1879,53	1,18	1680,30	1911,97	1,14	1,06	1,02
Ogółem	2787,86	3593,51	1,29	2617,10	2961,51	1,13	0,94	0,82

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych źródłowych z badań GUS budżetów gospodarstw domowych z 2004 i 2012 roku.

Biorąc pod uwagę kryterium klasyfikacji gospodarstw domowych, jakim jest główne źródło dochodów, można zanotować, że najwyższe średnie miesięczne dochody w Polsce w 2004 roku uzyskiwały gospodarstwa domowe osób pracujących na własny rachunek i były to dochody 2,6-krotnie wyższe od dochodów najbiedniejszych gospodarstw domowych osób bez zarobkowych źródeł utrzymania. Po ośmiu latach najwyższe dochody nadal osiągały gospodarstwa domowe osób pracujących na własny rachunek, ale najniższe dochody wystąpiły już w dwóch grupach gospodarstw domowych – emerytów oraz osób bez zarobkowych źródeł utrzymania. Ponadto zwiększyło się zróżnicowanie dochodów gospodarstw domowych, dochody gospodarstw domowych osób pracujących na własny rachunek były w 2012 roku już 2,7 razy wyższe od dochodów gospodarstw rencistów.

W ciągu ośmiu lat tempo wzrostu średnich miesięcznych realnych dochodów gospodarstw domowych było bardzo zróżnicowane. Najwyższy wzrost dochodów miał miejsce w gospodarstwach domowych rolników. W tej grupie gospodarstw był to wzrost o 29 punktów procentowych wyższy od średniego w kraju. W pozostałych grupach gospodarstw wzrost dochodów był już istotnie wolniejszy, ponadto praktycznie nie wzrosły realne miesięczne dochody gospodarstw domowych rencistów.

Zależności wydatków konsumpcyjnych od dochodów gospodarstw domowych są przedmiotem formułowanych na gruncie ekonomii prawidłowości, takich jak np. keynesowska funkcja konsumpcji. Taka liniowa postać zależności wydatków konsumpcyjnych od dochodów pozwala wyróżnić w całkowitych wydatkach konsumpcyjnych tzw. wydatki autonomiczne, niezależne od bieżących dochodów, co obrazuje wyraz wolny funkcji oraz część wydatków zależnych od uzyskiwanych bieżących dochodów. Konsumpcja autonomiczna może być interpretowana jako konsumpcja zapewniająca utrzymanie wcześniej osiągniętego poziomu życia. Natomiast współczynnik kierunkowy w keynesowskiej liniowej funkcji konsumpcji, nazywany krańcową skłonnością do konsumpcji, informuje o tym, jaką część przyrostu dochodu przeznaczają się na przyrost wydatków konsumpcyjnych.

Wydaje się, że parametry liniowej funkcji konsumpcji szacowanej dla różnych grup gospodarstw domowych można również interpretować jako miary stopnia zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych lub uogólnione odzwierciedlenie reprezentowanego modelu konsumpcji. Aby potwierdzić wspomniane zależności, dla ana-

lizowanych grup gospodarstw domowych oszacowano liniowe modele wydatków konsumpcyjnych w postaci:

$$y = a + b x$$

gdzie:

- y – miesięczne wydatki gospodarstw domowych (w zł);
- x – miesięczne dochody gospodarstw domowych (w zł);
- a – konsumpcja autonomiczna;
- b – krańcowa skłonność do konsumpcji (stosunek przyrostu wydatków konsumpcyjnych do przyrostu dochodu).

Tabela 2. Oceny parametrów liniowych modeli wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych w Polsce w 2004 i 2012 roku

Typy gospodarstw domowych	a		b		R ²	
	2004	2012	2004	2012	2004	2012
Pracowników	672,34	1152,67	0,66	0,53	0,43	0,43
Rolników	1627,52	2842,91	0,17	0,09	0,24	0,12
Pracujących na własny rachunek	896,81	1541,83	0,64	0,52	0,44	0,36
Emerytów	315,24	767,22	0,79	0,56	0,46	0,41
Rencistów	353,01	510,82	0,75	0,66	0,46	0,44
Osób bez zarobkowych źródeł utrzymania	465,23	1025,44	0,59	0,46	0,43	0,52

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych źródłowych z badań GUS budżetów gospodarstw domowych z 2004 i 2012 roku.

Otrzymane wyniki estymacji liniowych modeli przedstawiono w tabeli 2. Wskazują one na istotne i utrzymujące się różnice poziomu autonomicznych wydatków konsumpcyjnych i krańcowych skłonności do konsumpcji między analizowanymi grupami gospodarstw domowych. W większości wyróżnionych typów gospodarstw przy wysokich dochodach autonomiczne wydatki konsumpcyjne kształtowały się na relatywnie wysokim poziomie, występowała natomiast niska krańcowa skłonność do konsumpcji. Wraz ze spadkiem średniego poziomu dochodów malały autonomiczne wydatki konsumpcyjne i rosła krańcowa skłonność do konsumpcji. Inaczej niż w przypadku pozostałych typów gospodarstw ukształtowały się wartości parametrów liniowej funkcji konsumpcji gospodarstw domowych rolników. Bardzo

wysoki poziom miały tzw. autonomiczne wydatki konsumpcyjne i jednocześnie niską wartość przyjął wskaźnik krańcowej skłonności do konsumpcji. Można zatem zaryzykować stwierdzenie o niskiej wrażliwości wydatków konsumpcyjnych gospodarstw rolników na zmiany dochodów.

Dodatkowo siłę reakcji wydatków konsumpcyjnych na zmianę dochodów odzwierciedlają wskaźniki elastyczności dochodowej konsumpcji. W celu wyznaczenia tych wskaźników oszacowano modele potęgowe postaci:

$$y = a x^b$$

gdzie:

- y – miesięczne wydatki konsumpcyjne gospodarstwa domowego (w zł);
- x – miesięczne dochody gospodarstwa domowego (w zł);
- a – parametr strukturalny modelu (stała);
- b – elastyczność dochodowa wydatków konsumpcyjnych.

W tabeli 3 przedstawiono wyniki estymacji potęgowych modeli wydatków konsumpcyjnych w grupach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych.

Tabela 3. Oceny parametrów potęgowych modeli wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych w Polsce w 2004 i 2012 roku

Typy gospodarstw domowych	a		b		R ²	
	2004	2012	2004	2012	2004	2012
Pracowników	5,72	7,59	0,77	0,74	0,45	0,45
Rolników	88,17	258,40	0,41	0,31	0,31	0,18
Pracujących na własny rachunek	4,45	10,88	0,81	0,70	0,44	0,37
Emerytów	3,16	7,22	0,84	0,73	0,46	0,46
Rencistów	5,44	6,73	0,77	0,74	0,46	0,45
Osób bez zarobkowych źródeł utrzymania	9,88	11,60	0,68	0,69	0,48	0,64

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych źródłowych z badań GUS budżetów gospodarstw domowych z 2004 i 2012 roku.

Otrzymane oceny parametrów modeli potęgowych potwierdzają wnioski wynikające z liniowych modeli konsumpcji, szczególnie w odniesieniu do siły wpływu zmian poziomu dochodów na wydatki konsumpcyjne. Gospodarstwa domowe pracowników, osób pracujących na własny rachunek, emerytów i rencistów przeznaczają

ły w 2004 roku na wydatki konsumpcyjne średnio 80% przyrostu dochodów. Z kolei w gospodarstwach domowych osób utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych, a więc w gospodarstwach najmniej zamożnych, na konsumpcję przeznaczano średnio 68% przyrostu dochodów. Ta grupa gospodarstw domowych była zatem mniej wrażliwa na zmianę dochodów. Znacząco od średniej odbiegała natomiast elastyczność dochodowa wydatków konsumpcyjnych w przypadku gospodarstw domowych rolników, ocena parametru wyniosła 0,41.

W 2012 roku w prawie wszystkich wyróżnionych grupach gospodarstw domowych zaobserwowano istotne zmniejszenie wskaźników elastyczności dochodowej wydatków konsumpcyjnych, przy czym najsilniejsze w przypadku gospodarstw domowych rolników.

Struktura wydatków konsumpcyjnych jest wynikiem potrzeb gospodarstwa domowego oraz zależy od poziomu jego dochodów. Do najbardziej znanych badań poświęconych tej problematyce należą badania Ernsta Engla i Ragnara Törnquista, a ich wynikiem są do tej pory powszechnie akceptowane zależności między wzrostem dochodów a spadkiem udziału wydatków na żywność czy wzrostem udziału wydatków na dobra wyższego rzędu.

W tabeli 4 przedstawiono zmiany struktury wydatków konsumpcyjnych wyróżnionych typów gospodarstw domowych w Polsce w latach 2004–2012. W tym okresie w gospodarstwach domowych w Polsce zaobserwowano niewielkie zmiany struktury wydatków, na które mogły wpłynąć takie czynniki, jak wzrost realnych dochodów gospodarstw domowych, zmiany struktury cen towarów konsumpcyjnych, zmiany struktury asortymentowej podaży towarów konsumpcyjnych oraz zmiany wzorców konsumpcji.

Największy udział w wydatkach gospodarstw domowych miały w badanym okresie wydatki na żywność i utrzymanie mieszkania, przy czym w ciągu badanego okresu udział wydatków na żywność we wszystkich typach gospodarstw domowych spadł, a wzrósł udział wydatków na utrzymanie mieszkania, za wyjątkiem gospodarstw domowych pracowników. Ponadto należy podkreślić stosunkowo wysoki wzrost poziomu i udziału wydatków na utrzymanie mieszkania w gospodarstwach domowych rolników. Można to wiązać ze wzrostem wielkości i komfortu mieszkań na wsi. Gospodarstwa domowe rolników, obok gospodarstw domowych osób pracujących na własny rachunek, były jedynymi, w których nastąpił również wzrost poziomu i udziału wydatków na wyposażenie mieszkania. W latach 2004–2012 za-

uważalnie wzrosły udziały wydatków gospodarstw domowych na transport, rekreację i kulturę, zdrowie oraz higienę. Nieznacznie spadły z kolei w większości typów gospodarstw domowych udziały wydatków na odzież i obuwie, edukację i alkohol.

Tabela 4. Zmiany struktury wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych w Polsce w latach 2004–2012

Grupy wydatków	Struktura wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych w %													
	ogółem		pracowników		rolników		pracujących na własny rachunek		emerytów		rencistów		bez zarobkowych źródeł utrzymania	
	2004	2012	2004	2012	2004	2012	2004	2012	2004	2012	2004	2012	2004	2012
Żywność	28,30	25,42	25,72	24,00	37,90	31,63	23,58	21,61	29,14	28,04	33,06	30,60	33,22	26,94
Alkohol	2,75	2,71	2,90	2,81	2,86	2,49	2,57	2,58	2,33	2,48	2,85	2,75	3,42	3,10
Odzież i obuwie	5,01	4,88	5,67	5,53	5,30	5,07	5,99	6,29	3,49	2,93	3,44	2,88	4,43	4,76
Utrzymanie mieszkania	19,89	20,24	19,27	18,74	13,86	17,90	17,14	18,29	23,26	23,95	23,56	25,75	23,52	25,11
Wyposażenie mieszkania	4,94	4,84	5,22	5,06	4,72	5,03	4,77	5,21	4,84	4,35	4,29	3,93	4,18	3,99
Zdrowie	4,88	5,02	3,66	4,00	4,11	3,91	3,47	3,96	8,26	8,18	7,23	7,30	3,50	3,43
Transport	9,33	10,01	10,35	11,46	10,84	11,11	13,63	11,84	6,14	6,60	5,39	4,83	5,80	6,34
Łączność	4,66	3,97	4,90	3,96	4,13	4,09	5,25	4,37	4,36	3,79	4,56	4,17	4,22	3,77
Rekreacja i kultura	6,82	7,93	8,01	8,65	4,60	5,48	8,97	9,87	5,45	6,26	4,70	5,88	5,87	7,65
Edukacja	1,58	1,12	2,17	1,49	0,98	0,66	2,14	1,61	0,47	0,19	0,73	0,28	1,42	1,39
Higiena	2,58	2,79	2,97	3,08	1,79	2,02	2,99	3,10	2,06	2,21	2,04	2,20	2,64	3,06
Pozostałe	9,26	11,05	9,14	11,22	8,91	10,61	9,49	11,26	10,21	11,01	8,16	9,43	7,78	10,45

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych źródłowych z badań GUS budżetów gospodarstw domowych z 2004 i 2012 roku.

2. Zróżnicowanie wyposażenia gospodarstw domowych w Polsce w 2004 i 2012 roku w dobra trwałe go użytku

Dobrobyt gospodarstw domowych wynika w dużej mierze z konsumpcji będących w ich posiadaniu dóbr trwałego użytku. W ten sposób są niwelowane lub zwiększane różnice w stopniu zaspokojenia potrzeb gospodarstw.

Analizę porównawczą zmian stanu i zróżnicowania wyposażenia gospodarstw domowych przeprowadzono, biorąc pod uwagę klasyfikację tych podmiotów kon-

sumpcyjnych ze względu na główne źródło dochodów. W tabelach 5 i 6 zestawiono charakterystyki wyposażenia wyodrębnionych typów gospodarstw domowych w 2004 i 2012 roku.

Przede wszystkim należy podkreślić poprawę poziomu wyposażenia gospodarstw domowych w dobra trwałego użytku w latach 2004–2012, jak również utrzymywanie się istotnych różnic w poziomie średniego wyposażenia analizowanych typów gospodarstw domowych. Można także wskazać dobra, którymi dysponowała przeważająca część wszystkich typów gospodarstw domowych. Były to telewizory kolorowe, różnego rodzaju odbiorniki radiowe, odkurzacze, chłodziarki czy pralki; także dobra, jak zmywarki, kamery wideo, będące w dyspozycji gospodarstw domowych relatywnie rzadko. W przypadku większości dóbr uznawanych za nowoczesne, np. pralki automatyczne, sprzęt RTV, komputery, widoczne było i jest słabsze wyposażenie gospodarstw domowych rolników oraz mniej zamożnych gospodarstw domowych emerytów i rencistów lub osób bez zarobkowych źródeł utrzymania. Jest jednak grupa dóbr, w które stosunkowo dobrze były wyposażone gospodarstwa domowe rolników. Można tu wymienić zamrażarkę, maszynę do szycia, rower, motocykl, samochód osobowy i garaż. Są to więc, jak się wydaje, dobra związane zarówno ze specyfiką, jak i lokalizacją tych gospodarstw domowych.

Tabela 5. Wyposażenie w wybrane dobra trwałego użytku według typów społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w Polsce w 2004 roku

Wyszczególnienie dóbr	Udział GD nieposiadających dobra	Średnia liczba dóbr trwałego użytku na gospodarstwo domowe						
		ogółem	pracowników	rolników	pracujących na własny rachunek	emerytów	rencistów	bez zarobkowych źródeł utrzymania
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Odbiornik telewizyjny	0,02	1,24	1,30	1,21	1,39	1,18	1,14	1,10
Urządzenie do odbioru TV satelitarnej lub kablowej	0,49	0,51	0,63	0,23	0,65	0,47	0,39	0,41
Zestaw do odbioru, nagrywania i odtwarzania dźwięku	0,54	0,48	0,66	0,37	0,73	0,23	0,26	0,41

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Radiomagnetofon z odtwarzaczem CD	0,79	0,21	0,28	0,18	0,36	0,11	0,12	0,18
Radiomagnetofon	0,62	0,39	0,39	0,49	0,39	0,37	0,39	0,38
Odtwarzacz CD	0,92	0,09	0,12	0,05	0,18	0,04	0,04	0,06
Odbiornik radiowy	0,46	0,57	0,49	0,63	0,53	0,71	0,63	0,46
Magnetowid, odtwarzacz	0,49	0,52	0,65	0,42	0,72	0,36	0,34	0,40
Odtwarzacz DVD	0,87	0,13	0,20	0,05	0,29	0,05	0,05	0,07
Kamera wideo	0,94	0,06	0,08	0,01	0,17	0,02	0,01	0,03
Aparat fotograficzny	0,45	0,60	0,78	0,50	0,91	0,38	0,32	0,46
Komputer z dostępem do Internetu	0,82	0,19	0,29	0,07	0,45	0,07	0,06	0,10
Komputer bez dostępu do Internetu	0,82	0,18	0,25	0,19	0,26	0,07	0,09	0,16
Drukarka	0,75	0,25	0,37	0,16	0,54	0,10	0,09	0,16
Telefon komórkowy prywatny	0,44	0,79	1,09	0,63	1,22	0,38	0,41	0,64
Pralka i wirówka elektryczna	0,70	0,32	0,20	0,66	0,18	0,36	0,42	0,33
Pralka automatyczna	0,20	0,80	0,89	0,62	0,93	0,74	0,67	0,70
Odkurzacz elektryczny	0,06	0,95	0,97	0,92	0,98	0,94	0,91	0,87
Chłodziarka	0,02	0,99	0,99	1,00	1,00	0,99	0,98	0,96
Zamrażarka	0,65	0,36	0,30	0,82	0,42	0,31	0,30	0,24
Kuchenka mikrofalowa	0,69	0,31	0,40	0,25	0,54	0,18	0,18	0,23
Robot kuchenny	0,43	0,58	0,67	0,64	0,74	0,46	0,41	0,46
Zmywarka do naczyń	0,96	0,04	0,06	0,03	0,16	0,02	0,01	0,02
Maszyna do szycia	0,59	0,41	0,38	0,48	0,42	0,46	0,40	0,31
Samochód osobowy prywatny	0,51	0,53	0,61	0,82	0,87	0,36	0,28	0,26
Garaż	0,72	0,29	0,26	0,62	0,47	0,24	0,17	0,13
Domek letniskowy	0,98	0,02	0,02	0,03	0,04	0,01	0,01	0,01
Działka rekreacyjna	0,98	0,02	0,02	0,00	0,04	0,02	0,01	0,01

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych źródłowych z badań GUS budżetów gospodarstw domowych z 2004 i 2012 roku.

Tabela 6. Wyposażenie w wybrane dobra trwałego użytku według typów społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w Polsce w 2012 roku

Wyszczególnienie dóbr	Udział GD nieposiadających dobra	Średnia liczba dóbr trwałego użytku na gospodarstwo domowe						
		ogółem	pracowników	rolników	pracujących na własnych achunek	emerytów	rencistów	bez zarobkowych źródeł utrzymania
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Odbiornik telewizyjny kineskopowy	0,39	0,71	0,65	0,94	0,54	0,79	0,81	0,74
Odbiornik telewizyjny inny	0,47	0,61	0,72	0,54	0,90	0,47	0,37	0,34
Urządzenie do odbioru TV satelitarnej lub kablowej	0,31	0,71	0,79	0,61	0,85	0,62	0,57	0,52
Zestaw kina domowego	0,85	0,15	0,20	0,10	0,31	0,05	0,05	0,07
Zestaw do odbioru, nagrywania i odtwarzania dźwięku	0,66	0,35	0,45	0,36	0,52	0,18	0,18	0,28
Radio lub radiomagnetofon	0,40	0,63	0,56	0,76	0,55	0,76	0,71	0,52
Radio lub radiomagnetofon z odtwarzaczem CD	0,82	0,19	0,22	0,19	0,26	0,14	0,13	0,14
Odtwarzacz MP3	0,78	0,26	0,37	0,26	0,43	0,06	0,08	0,28
Odtwarzacz CD	0,92	0,08	0,10	0,08	0,12	0,04	0,03	0,05
Odtwarzacz DVD	0,51	0,50	0,60	0,59	0,64	0,33	0,29	0,33
Kamera wideo	0,90	0,10	0,12	0,07	0,25	0,04	0,02	0,05
Aparat fotograficzny – cyfrowy	0,51	0,53	0,70	0,55	0,86	0,25	0,19	0,37
Aparat fotograficzny – inny	0,88	0,12	0,12	0,15	0,11	0,14	0,10	0,07
Komputer z dostępem do Internetu	0,36	0,81	1,07	0,80	1,28	0,37	0,36	0,68
Komputer bez dostępu do Internetu	0,94	0,07	0,08	0,11	0,08	0,03	0,06	0,09
Drukarka	0,63	0,38	0,50	0,46	0,69	0,17	0,13	0,27
Telefon stacjonarny	0,52	0,48	0,39	0,60	0,46	0,64	0,49	0,20
Telefon komórkowy prywatny	0,08	1,98	2,42	2,51	2,31	1,27	1,31	1,61
Pralka i wirówka elektryczna	0,87	0,13	0,09	0,27	0,06	0,17	0,20	0,15

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Pralka automatyczna	0,08	0,93	0,96	0,92	0,99	0,88	0,85	0,82
Odkurzacz elektryczny	0,06	0,95	0,97	0,97	0,99	0,95	0,91	0,84
Chłodziarka	0,02	1,00	1,00	1,04	1,01	0,99	0,99	0,97
Zamrażarka	0,72	0,29	0,27	0,84	0,31	0,27	0,25	0,14
Kuchenka elektryczna z płytą ceramiczną	0,92	0,09	0,10	0,05	0,21	0,04	0,03	0,07
Kuchenka mikrofalowa	0,45	0,55	0,65	0,60	0,74	0,39	0,39	0,42
Robot kuchenny	0,39	0,63	0,69	0,72	0,77	0,54	0,45	0,40
Zmywarka do naczyń	0,80	0,20	0,24	0,19	0,46	0,10	0,06	0,10
Maszyna do szycia	0,68	0,32	0,30	0,45	0,28	0,39	0,31	0,17
Samochód osobowy prywatny	0,38	0,76	0,93	1,29	1,17	0,46	0,30	0,28
Garaż	0,61	0,41	0,44	0,90	0,62	0,32	0,22	0,14
Domek letniskowy	0,98	0,02	0,02	0,00	0,03	0,03	0,01	0,01
Działka rekreacyjna	0,92	0,08	0,08	0,02	0,10	0,10	0,05	0,04

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych źródłowych z badań GUS budżetów gospodarstw domowych z 2004 i 2012 roku.

Aby ocenić, czy bieżące dochody są podstawową determinantą poziomu wyposażenia gospodarstw domowych w dobra trwałego użytku, oszacowano dla lat 2004 i 2012 modele probitowe wyposażenia gospodarstw domowych ogółem w Polsce w wybrane, świadczące o zamożności lub o nowoczesnym modelu konsumpcji, dobra trwałego użytku w zależności od dochodów w postaci:

$$y = \Phi(ax + b)$$

gdzie:

- y – prawdopodobieństwo, że gospodarstwo domowe posiada dobro trwałego użytku;
- Φ – dystrybuanta rozkładu normalnego standaryzowanego;
- x – dochód gospodarstwa domowego w tys. złotych;
- a, b – oceny parametrów strukturalnych modelu.

Wyniki estymacji zostały zaprezentowane w tabeli 7 i na rysunkach 1–3. Oszacowane modele probitowe wskazują, że zarówno w 2004, jak i w 2012 roku prawdopodobieństwo posiadania przez gospodarstwa domowe dóbr trwałego użytku istotnie zależało od ich dochodów, przy czym w 2012 roku gospodarstwa domowe

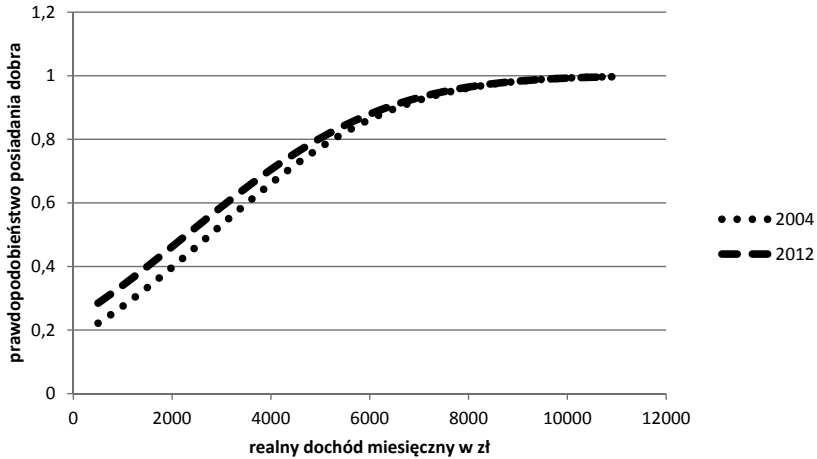
uzyskujące te same dochody były lepiej wyposażone. W przypadku samochodu te różnice okazały się niewielkie i dotyczyły gospodarstw domowych osiągających realne dochody do 6 tys. zł miesięcznie. Bardzo wzrosło w ciągu ośmiu lat wyposażenie gospodarstw domowych w Polsce w komputery z dostępem do Internetu – już przy dochodach na poziomie 2,3 zł ponad 50%, a przy dochodzie 5,5 tys. zł ponad 90% gospodarstw domowych dysponuje tym dobrem. Zaobserwowano również istotny wzrost prawdopodobieństwa wyposażenia gospodarstw domowych o tych samych realnych dochodach w zmywarkę. To dobro w 2004 roku posiadało niecałe 20% gospodarstw zamożnych, dysponujących miesięcznymi dochodami na poziomie 9 tys. zł, a w 2012 roku przy tym samym poziomie dochodów w zmywarkę wyposażonych było już 50% gospodarstw domowych.

Tabela 7. Oceny parametrów probitowych modeli wyposażenia gospodarstw domowych w wybrane dobra trwałego użytku w zależności od realnych dochodów miesięcznych w Polsce w 2004 i 2012 roku

Typy dóbr trwałego użytku	a		b		χ^2	
	2004	2012	2004	2012	2004	2012
Samochód	-0,936	-0,727	0,338	0,316	5350,3	7088,7
Zmywarka	-2,246	-1,544	0,153	0,172	1213,9	3592,1
Komputer z dostępem do Internetu	-1,080	-0,865	0,057	0,392	293,5	8526,0

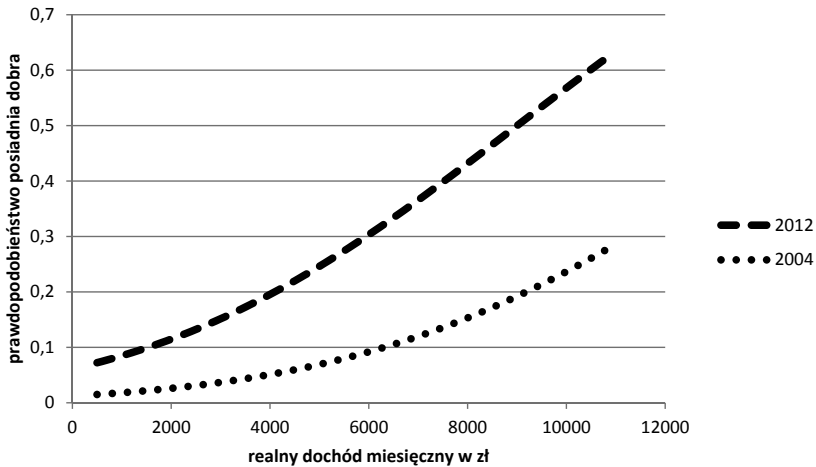
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych źródłowych z badań GUS budżetów gospodarstw domowych z 2004 i 2012 roku.

Rysunek 1. Prawdopodobieństwo posiadania samochodu w zależności od dochodów gospodarstw domowych w Polsce w latach 2004–2012

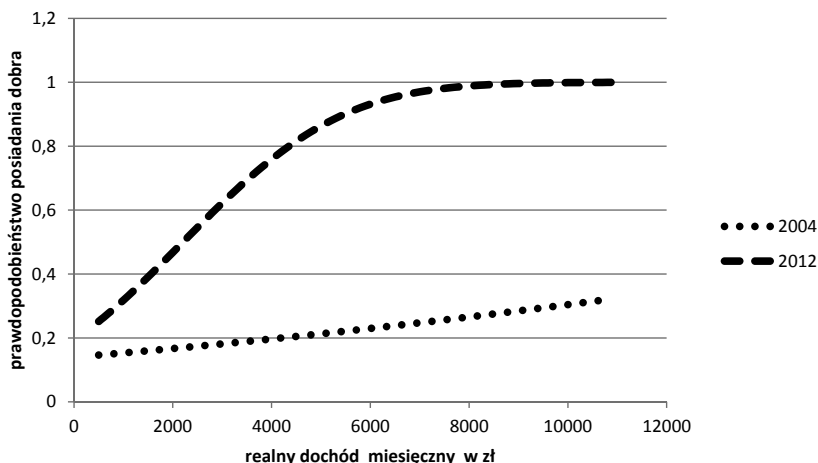
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych źródłowych z badań GUS budżetów gospodarstw domowych z 2004 i 2012 roku.

Rysunek 2. Prawdopodobieństwo posiadania zmywarki w zależności od dochodów gospodarstw domowych w Polsce w latach 2004–2012

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych źródłowych z badań GUS budżetów gospodarstw domowych z 2004 i 2012 roku.

Rysunek 3. Prawdopodobieństwo posiadania komputera z dostępem do Internetu w zależności od dochodów gospodarstw domowych w Polsce w latach 2004–2012

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych źródłowych z badań GUS budżetów gospodarstw domowych z 2004 i 2012 roku.

Podsumowanie

Zaprezentowane w artykule wyniki badań dobrobytu pozwalają na sformułowanie pewnych prawidłowości dotyczących zmian poziomu i zróżnicowania dobrobytu gospodarstw domowych Polsce w latach 2004–2012.

Wzrósł w tym okresie poziom dobrobytu gospodarstw domowych Polsce mierzonego poziomem dochodów, wydatków konsumpcyjnych i zasobami dóbr trwałego użytku. Istniało i utrzymało się jednak w badanym okresie silne zróżnicowanie dobrobytu.

Najwyższe dochody osiągały gospodarstwa osób pracujących na własny rachunek, rolników i pracowników. Były to również gospodarstwa domowe o najnowocześniejszych wzorcach konsumpcji, jednak należy podkreślić, że w przypadku gospodarstw rolników istniał bardzo słaby związek dochodów z poziomem wydatków konsumpcyjnych i zasobami dóbr trwałego użytku.

Z kolei znacząco niższe dochody były charakterystyczne dla gospodarstw emerytów, rencistów i osób bez zarobkowych źródeł utrzymania, co wpływało również na odbiegający od zamożniejszych grup gospodarstw domowych poziom wydatków konsumpcyjnych, krańcową skłonność do konsumpcji i poziom wyposażenia, zwłaszcza w dobra świadczące o nowoczesnych wzorcach konsumpcji. Słabe wyposażenie gospodarstw domowych emerytów i rencistów w komputery z dostępem do Internetu stwarza zagrożenie tych gospodarstw domowych wykluczeniem cyfrowym.

Literatura

- Barr N., *Ekonomika polityki społecznej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 1993.
- Bywalec C., *Konsumpcja w teorii i praktyce gospodarowania*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Hanusik K., Łangowska-Szcześniak U., *Kształtowanie się poziomu i zróżnicowania dochodów gospodarstw domowych w Polsce w latach 1993–2007 na tle przemian demograficzno-społecznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2009.
- Hanusik K., Łangowska-Szcześniak U., *Dochody jako determinanta przestrzennego zróżnicowania modelu konsumpcji w Polsce w latach 1994–2008*, „Handel Wewnętrzny” 2011, styczeń–luty.

DETERMINANTS OF THE LEVEL AND DIFFERENTIATION OF HOUSEHOLDS' WELFARE IN POLAND IN 2004–2012

Abstract

The subject of the research presented in this article was the welfare of households, understood in the narrow sense, that is, material welfare. In particular, there were analyzed the level and differentiation of the welfare of households in 2004–2012 in Poland. In addition, there was examined the relationship between income, consumer spending and household equipment and the level and differentiation of measures of the welfare distinguished by the criterion of the main sources of income of households groups.

In the study there was used econometrical and statistical analysis. The study was based on primarily source of information coming from the panel study of household budgets conducted by the Central Statistical Office, as well as the data contained in the statistical year-books of the Republic of Poland.

Translated by Krystyna Hanusik

Keywords: households, welfare, income, consumer spending, households equipment
JEL Code: D14